

ELS BASCS PARLEN BASC

UNA vella llegenda diu que la paraula **Barcelona** prové de la llengua basca. Segons explica, entre les moltes tribus reunides en el Pròxim Orient per aixecar la majestuosa Torre de Babel n'hi havia una de basca. Davant la impossibilitat de realitzar aquesta obra a causa de la confusió idiomàtica, els reunits van decidir dissoldre's i expandir-se pel món. Els bascs es van dirigir cap a Occident i, després de creuar el Mediterrani, van arribar a la Península Ibèrica. Van passar la seva primera nit a les falades de la muntanya de Montjuïc i, per tal com els seus somnis van ser agradables, hi va haver una gran exclamació general: **Bar-ser-ona!**, que en basc antic significa: Quin somni!, i així fou com van batejar el lloc on havien dormit. Els estudiosos han rebutjat la veracitat d'aquesta llegenda, que si alguna cosa reflecteix és l'antiguitat de l'idioma basc.

Des de fa dos segles i mig, han estat diverses les teories formulades sobre l'origen d'aquesta llengua mil·lenària. Per a alguns erudits dels segles XVIII i XIX, el basc provenia del fenici i hi va haver un senador bascofrancès, Garat, que va proposar a Napoleó la constitució d'una República basca amb el nom de Nova Fenícia. Alguns altres van creure descobrir les connexions entre bascs i indígenes d'Amèrica del Sud a partir de la similitud entre diverses paraules. Una teoria que va trobar cert ressò entre els estudiosos del tema establia nexos entre els bascos i els pobles que habitaven el Sàhara abans de l'expansió de la religió musulmana perquè, de l'observació dels descendents actuals d'aquests pobles, els berbers, es descobriren no només similituds idiomàtiques sinó també racials. Una tesi que ha tingut molts adeptes i encara els té sosté que els bascs procedeixen del Càucus, on existeixen uns pobles amb trets lingüístics, racials i tradicionals similars. No obstant això, el lingüista Koldo Mitxelena s'ha oposat diverses vegades a aquesta tesi, que bé podria donar visos de realitat a la llegenda esmentada a l'inici.

Malgrat els nombrosos estudis realitzats, no hi ha res de clar sobre l'origen dels bascs, i moltes són les veus que sostenen que, de moment, més val dedicar-se al que ara tenim que buscar els possibles llaços amb altres pobles i llengües. I el que tenim

és una llengua mil·lenària amb no molts parlants i diversos dialectes. La configuració geogràfica del País Basc ha induït els seus habitants que es repartissin per les moltes valls existents, envoltats de muntanyes que els servien d'escut protector enfront de l'exterior, i això ha facilitat la divisió dialectal fins al punt que en valls veïnes es parlés diferents varietats del basc. Actualment hi ha diferents dialectes principals, que són: el biscaí, el guipuscoà, l'alt navarrès i el baix navarrès a Irapalde o País Basc Francès. Aquests, per la seva banda, se subdivideixen en diverses varietats locals. La gran diversitat existent va induir els lingüistes de finals de segle passat i del s. XX a buscar una fórmula que possibilités la plena comprensió entre els bascoparlants. Per a alguns, la fórmula ideal consistia a estendre l'ús d'algun dels dialectes i per a això en varen ser proposats diversos, segons el grau de perfecció que es creia descobrir en cadascun d'ells. D'altres lingüistes, al contrari, van pensar que el més idoni seria buscar una unificació dialectal. Fou aquesta la fórmula adoptada per l'Acadèmia de la Llengua Basca, Euskaltzaindia, que a principis del segle present presentava l'Euskera batua com a model estàndard per a la comunitat bascoparlant.

Al mateix temps que succeïa això, però, la llengua basca patia un fort retrocés, que va arribar a posar en perill l'existència mateixa de l'idioma. Durant alguns segles, el basc fou parlat no només a l'interior de les seves fronteres actuals, sino també a la Rioja i a punts de Santander, Castella i Aragó. Aquest fet queda demostrat per la utilització de topònims d'origen basc i la presència de paraules basques en l'aranès. La llengua basca va tenir gran importància en el sorgiment del castellà. No en va en els llocs on va sorgir es parlava basc, i un dels primers escriptors en aquesta llengua, Gonzalo de Berceo, el coneixia. Però el basc va anar perdent terreny fins a assolir, en aquest segle, el seu pitjor moment, en el qual tot just era utilitzat en les zones rurals. Afortunadament, durant els anys setanta el basc va començar a recuperar-se i, si bé avui no està plenament normalitzat, es pot dir que avança en el camí d'estar-ho. La literatura basca, per exemple, era pràcticament oral, a causa del paper dels "bertsolaris" o poetes que impro-

visen poemes, els quals encara avui en dia tenen una gran acceptació. La presència a finals del segle passat del poeta José María de Iparragirre canvia l'esmentada situació, ja que, si bé és va iniciar en el bertsolarisme, aviat escriurà i publicarà els seus poemes, alguns dels quals assoliren gran fama, com el **Guernikako Arbola** (l'arbre de Guernika), himne del País Basc durant molt temps. A partir d'aleshores va sorgir un conjunt d'autors en llengua basca, encara que sempre a l'ombra dels escriptors en castellà. Fou amb Gabriel Aresti (1933 - 1975) quan la literatura en aquella llengua va assolir un cert reconeixement. Aquest poeta es té com un dels més prestigiosos per la seva elegància i per la seva bona utilització d'un idioma ja de per si difícil, i al qual havia accedit tardanament (va aprendre basc ja d'adult). És segurament, l'escriptor basc que ha deixat més influència entre els autors d'aquesta llengua. No obstant el renom d'Aresti i l'augment d'escriptors en llengua basca, la literatura en aquesta llengua no és molt coneguda fora de les seves fronteres, potser perquè no està suficientment normalitzat com perquè augmentin les seves traduccions.

El basc és avui, justament amb el castellà en el sur i el francès en el nord, idioma oficial en el País Basc. Ja no és parlat únicament en les zones rurals sinó que comença a penetrar a les ciutats. Persisteixen les varietats dialectals, encara que l'Euskera batua s'ha estès força a través dels mitjans de comunicació, que cada vegada l'utilitzen amb major freqüència (malgrat tot, ningú no creu que l'existència de dialectes sigui un perill per a la normalització lingüística). Han augmentat el nombre de places a les Ikastolas (escoles en llengua basca) i tots els alumnes compten, almenys, amb una assignatura de basc. De continuar amb aquesta via, el basc no es perdrà, malgrat les dificultats, i podrà assolir un alt nivell no només de coneixement, sinó, i el que és més important, de comunicació en aquest idioma.

J.A. Herrero